УДК 336.719

І.М. Якуб'як[1], **О.В. Максимук**[2], **М.В. Марчук**[3]
[1]Буковинський державний фінансово-економічний університет
[2]Львівська державна фінансова академія
[3]Національний університет "Львівська політехніка"

РОЛЬ СЛУЖБ БЕЗПЕКИ В ПІДТРИМЦІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

© Якуб'як І.М., Максимук О.В., Марчук М.В., 2013

Банківська діяльність основана на отриманні високих фінансових результатів. Для мінімізації ризиків втрати прибутку в банку організовано функціональну структуру служби безпеки. Роль служби полягає в максимізації прибутку і підвищенні рентабельності банківської установи. Служба безпеки працює відповідно до внутрішніх документів банку та нормативних актів Центрального банку.

Ключові слова: безпека, служба безпеки, фінансова стабільність, інформаційні технології, безпека інформаційних даних.

Banking activity aims at generating profits. In order to minimize risks of profit loss banks organize functional structures of security service. The role of this service is to maximize profit and to raise profitability of the banking institution. The security service operates according to the internal bank's documents and regulations of the central bank.

Key words: safety, security, financial stability, information technology, information security data.

Вступ

Висвітлено методи роботи служб безпеки комерційних банків, основні проблеми та перспективи діяльності.

Сучасний банківський бізнес неможливий без мінімізації ризиків інформаційного характеру. Особлива роль в мінімізації таких ризиків належить службі безпеки банку, яка охоплює своєю діяльністю всі сфери роботи банку і безпосередньо впливає на фінансовий результат. Робота служби безпеки банку багатогранна: це і запобігання випадкам шахрайства з кредитними, фінансовими, платіжними документами, і захист інформації, і охоронні і контрольні функції.

Служби безпеки банків у сучасних умовах використовують весь інструментарій інформаційних технологій у роботі з оцінювання та перевірки клієнтів банків щодо ризиковості у взаємовідносинах. Особливої уваги заслуговує робота служби безпеки в сфері кредитування та отримання бажаного фінансового результату від кредитування для банку.

1. Методи роботи служб безпеки банків на основі використання баз даних

В сучасних умовах інформатизації банківської діяльності служби банківської безпеки використовують передові технології ідентифікації ризиків, що можуть впливати на роботу банківської структури та протидії їм.

Особливе місце в роботі служби безпеки належить робота з базами даних та перевірці необхідної інформації з використанням баз даних.

При перевірці фізичних та юридичних осіб (клієнтів банку) самими клієнтами до банку надаються довідки про доходи з місця роботи. За кодом ОДРН (основний державний реєстраційний номер) та номером ІПП (індивідуальний номер платника податків) працівники служби безпеки виявляють, оцінюють та аналізують інформацію про підприємство-роботодавця потенційного позичальника банку. У базі подано інформацію щодо всіх зареєстрованих підприємств, їх місцерозташування, контактні телефони і т.д. До прикладу, в інтернеті на сайті http://www.spark-interfax.ru наведено одну з можливостей використовувати подібну інформацію.

Доволі часто в органах служби банківської безпеки працюють колишні військові та працівники міністерства внутрішніх справ. Наявність таких працівників дає можливість отримувати інформацію про клієнта, працівника банку чи претендента на роботу в ширшому форматі на основі використання можливостей перевірки інформації у базах даних правоохоронних структур.

На основі отриманої інформації з баз даних працівники служби безпеки використовують наступні методи перевірки отриманої інформації:

– прямі дзвінки за місцем роботи, де працює клієнт;

– порівняння отриманої інформації з інформацією служб безпеки банків-партнерів;

– перевірка інформації за власними базами даних а також інформації про можливих родичів, що обслуговувалися чи обслуговуються банком;

– перевірка активності клієнта в соціальних мережах;

– звернення та формування запитів у бюро кредитних історій;

– неофіційні звернення до органів внутрішніх справ та податкових органів [1].

Окрім зазначеної роботи, служба безпеки формує інформаційну безпеку банківської установи.

Інформаційна безпека являє собою процедуру заходів зведеного порядку, що гарантують можливість запобігання:

– дезінформації по каналах обміну інформацією;

– отримання недостовірної інформації внаслідок дії вірусів;

– несанкціонованого доступу до баз даних або архівів банку третіх осіб;

– доступу до документів банку з огляду встановленого порядку їх використання, зберігання та контролю;

– випадків вилучення документів і винесення їх з приміщення банку;

– несанкціонованого доступу до документів внаслідок їх систематизації (реєстрації) за ступенем секретності, можливості копіювання, доступності до них при зберіганні, можливості їх використання в щоденній роботі конкретною категорією персоналу банку [2].

Служба безпеки банку запобігає появі в банку агентури конкурентів або кримінальних структур. Ця робота насамперед проводиться з персоналом банку – з фахівцями і менеджментом банку, стосується також і проведення банківських операцій, охорони будівлі банку і його різних приміщень. Разом з тим саме контррозвідка повинна займатися питаннями захисту банківської таємниці та конфіденційної інформації банку, акцентуючи увагу на роботі з захисту даних про:

– юридичних осіб-клієнтів банку;

– фізичних осіб-вкладників банку;

– фінансові операції з партнерами на ринку;

– підготовку та використання банком банківських продуктів;

– великих клієнтів і VIP-клієнтів банку.

На службу безпеки керівні органи банку покладають значні надії в сфері ідентифікації загроз та ефективного їх усунення. В сучасних умовах конкурентної боротьби банки не розголошують втрати від недоопрацювань та недосконалості роботи служб безпеки, але тим не менш в їх роботі загалом, зокрема з використанням інформаційних технологій, існують певні проблеми та перспективи.

2. Функціонування служб безпеки банків та рівень проблемності банківської діяльності як індикатор ефективності їх роботи

Служби безпеки комерційних банків акцентують свою увагу саме на тих ділянках функціонування комерційних банків, які є доволі проблематичними і можуть ускладнювати роботу банку.

Основними такими проблемними ділянками є:

– системна робота з підбору персоналу банку та оцінка роботи найманих працівників з поточним контролем;

– ідентифікація, коплексна оцінка та характеристика всіх сфер діяльності контрагента, що вступає у відносини з банком;

– робота з контрагентами, які, своєю чергою, не виконують своїх зобов’язань;

– допущені помилки служби безпеки за всіма сферами роботи банку за минулий звітний період;

– інші проблемні ділянки.

Найпроблемнішими питаннями в роботі служби безпеки комерціних банків є кадрове питання та кваліфікованість роботи персоналу банку. Найчастіше фінансові проблеми банку виникають через

некваліфікованість працівників, втрату мотивації до роботи працівниками, внутрішні конфлікти, недостатню заробітну плату тощо. Для попередження та усунення таких проблем служба безпеки проводить внутрішню перевірку та реагує на ці факти. Так, за оцінками аналітиків у сфері зайнятості населення плинність кадрів у банківських установах України становить до 20 %, що перевищує норму на 10–12 %. Плинність кадрів у результаті діяльності служби безпеки від загального середньостатистичного показника становить 4–5 %. Так усуваються загрози для банку через звільнення недобросовісних та некваліфікованих працівників.

Основними принципами роботи служби безпеки в сфері забезпечення якісної роботи персоналу є:

– запобігання формуванню некваліфікованого та недобросовісного персоналу банку;

– оперативності виявлення та усунення слабких та негативних якостей персоналу банку, що можуть завдати фінансових втрат банку;

– інформування та підвищення кваліфікації персоналу банку на основі завдань підтримки та формування безпеки банку;

– моделювання ситуацій щодо прояву загроз та оцінювання результатів на практиці з засвоєнням здобутого досвіду.

Важливе місце в роботі із забезпечення безпеки банківської діяльності відводиться прийомам і методам її здійснення на практиці, які використовуються поки ще не в повному обсязі. Разом з тим сюди слід віднести наступні прийоми і методи, використання яких серйозно знижує рівень загроз для банку або будь-якого іншого учасника ринку.

Співпраця виражається в проведенні спільних заходів служби безпеки банку:

– з адміністрацією банку, що відображає принцип підпорядкованості першій особі банку, а також – принцип вирішення складних і спеціальних питань лише з його відома та прямої санкції;

– з кадровою службою, що слідує принципу спільних дій із забезпечення безпеки банківського персоналу та особистої безпеки певних фахівців і менеджерів банку. Така робота передбачає уточнення необхідної інформації щодо облікового складу персоналу; перевірку достовірності даних про колишнє місце роботи фахівців і менеджерів, їх послужного списку на предмет можливих контактів з криміналом, з незаконними формуваннями і різними політичними рухами; перевірку ділових рекомендацій і характеристик;

– зі службами безпеки партнерів банку, що реалізується взаємним обміном інформацією, що становить інтерес один для одного (“чорні” списки, дані зі спеціальних баз даних);

– з аналітичними службами банку, що припускає взаємний обмін інформацією, пошук фактичних доказів загроз діяльності банку, використання рекомендацій та прогнозів, – спільну роботу над проектами в частині конкурентної боротьби банку на ринку і взаємний обмін фахівцями [2].

До функцій служби безпеки банків входить оцінка контрагентів щодо оформлення та надання кредитів для уникнення проблемних ситуацій з протермінуванням платежів та неповерненням позики. Як показує практика, існує певне недопрацювання цих служб у банках, а саме наявність кредитної заборгованості (рис. 1).

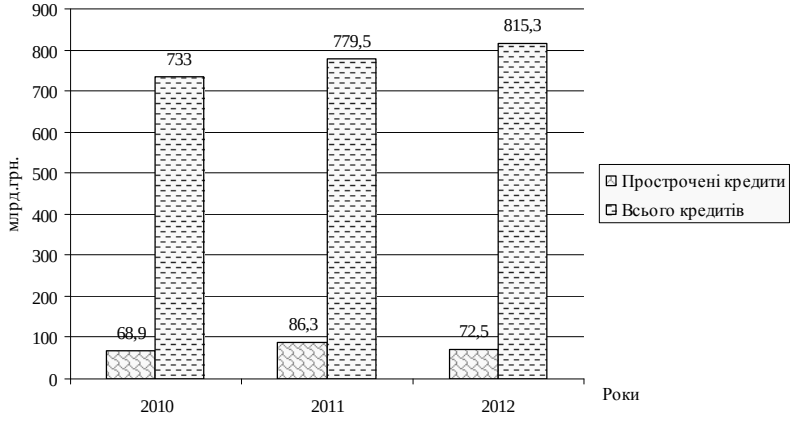

Рис. 1. Динаміка обсягів загальної суми кредитів та простроченої кредитної заборгованості в економіці України [4]

Враховуючи наявні дані щодо банківської системи, можна зазначити, що найбільше недоопрацювання служб безпеки спостерігалося в 2011 році, коли рівень проблемної заборгованості сягнув 86,3 мрд.грн., або понад 11 % від загального рівня виданих кредитів. Такі недоопрацювання призводили до збитковості окремих банків та системи загалом (рис. 2).

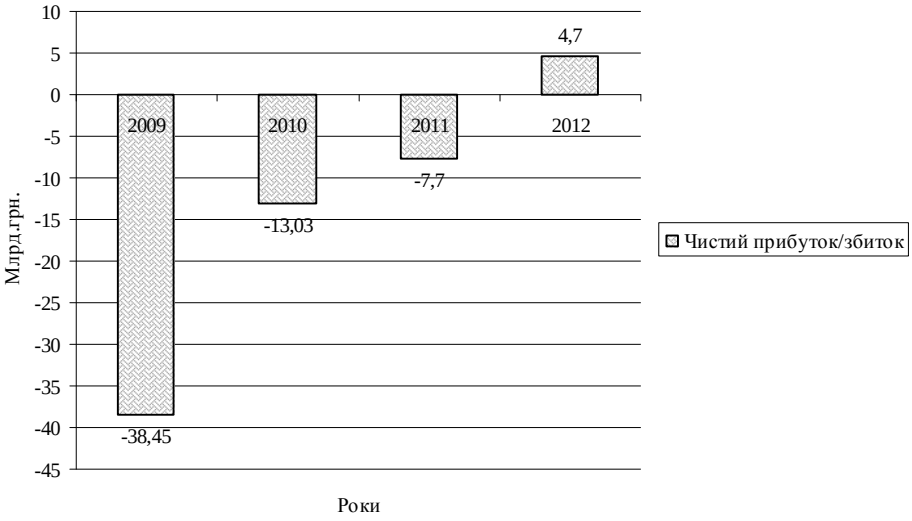

Рис. 2. Динаміка чистого прибутку/збитку банківської системи України

Діяльність служб безпеки відіграє ключову роль у отриманні позитивного фінансового результату банку, але це твердження не завжди реалізується на практиці. Якщо згадати ситуацію фінансової кризи в 2008–2009 роках, наслідки якої відчутні і сьогодні, то фінансовий результат став неочікуваним через невідрегульовану систему антикризового банківського законодавства.

Для ефективної роботи служби банківської безпеки необхідно реалізовувати систему перспективних заходів з покращення роботи та вирішення існуючих проблем для уникнення дестабілізаційних ситуацій.

3. Основні проблеми та перспективи роботи служб безпеки комерційних банків на основі інформаційних технологій

Робота із забезпечення банківської безпеки, як і будь-який інший вид діяльності, супроводжується низкою проблем, а саме недосконалістю законодавчої бази з питань збирання та використання інформації у сфері ідентифікації, виявлення злочинних посягань на роботу банківської установи; відсутність чіткої співпраці служб безпеки комерційних банків з органами внутрішніх справ, податкової служби та кредитних бюро банків; недостатня технічна оснащеність підрозділів служби безпеки банків та відсутність можливостей швидкого інформаційного реагування на посягання на банківську інформацію (кібератаки).

Останнім часом в Україні спостерігається тривожна тенденція різкого зростання злочинів, скоєних проти фінансово-кредитних установ. За даними МВС України, лише з січня по жовтень 2012 року в Україні було зареєстровано 109 крадіжок, 5 грабежів та 18 розбоїв, скоєних у банках. У листопаді здійснено ще кілька гучних нальотів, які сколихнули всю країну своєю безглуздою жорстокістю. За неповний рік загальна сума збитків фінансово-кредитних установ від нальотів зросла вдвічі і сягнула майже 140 млн. грн. У зв'язку з цим особливу увагу привернуло Положення про вимоги щодо технічного стану та організації охорони приміщень банків України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.12.2007 № 493 зі змінами, затвердженими постановою Правління НБУ від 30 січня 2012 р.№27. На думку банкірів, в новій редакції цього документа акцентовано увагу на використанні інформаційних технологій обслуговування клієнтів банку. З метою наближення рівня обслуговування клієнтів у відділеннях банку до стандартів європейського обслуговування, вирішення проблеми черг банки України впроваджують обслуговування клієнтів в "один контакт", коли спеціаліст банку виконує операції з

обслуговування клієнтів і операції з готівкою за умови обладнання робочого місця автоматизованою касовою машиною або темпокасою.

Використання на робочих місцях автоматичних (автоматизованих) касових машин (електронних касирів тощо) та темпокас є значно безпечнішим, ніж сертифікованих касових кабін, і практично виключає ризик пограбування готівкових коштів. Ризики пограбування зменшуються через затримку доступу до видачі готівкових цінностей електронним касиром (до 32 хвилин), а також через встановлення банком незначного розміру ліміту касової операції та лімітів темпокаси, наприклад, на суму від 100 000 до 300 000 грн. Необхідно також встановлювати сигналізацію та камери спостереження.

Саме використання нових прогресивних технологій, а не посилення фізичного захисту є світовою тенденцією у розвитку банківського обслуговування. Проте вимоги Національного банку України до робочих місць, облаштованих автоматичними (автоматизованими) касовими машинами або темпокасами, сьогодні не визначено ані постановою Правління НБУ від 30 січня 2012 р. №27, ані іншими нормативно-правовими документами НБУ.

Відмова від зосередження на фізичному захисті і розвиток новітніх технологій – це також крок назустріч дотриманню фундаментального принципу розвиненого суспільства, де найвищою цінністю є життя людини.

Висновок

Інформатизація банківського бізнесу в сучасних умовах повинна відповідати розвитку інформаційних технологій. Служби безпеки банківських установ повинні володіти сучасними методами обробки, збирання та аналізу інформаційних даних з метою оперативного усунення загроз роботі банку та підвищення її ефективності. Від роботи служби безпеки банку залежить ефективність роботи банку, його позиція на ринку та становище в конкурентному середовищі.

Враховуючи наявний стан банківської системи та розвиток ризиків функціонування банківських установ, можна визначити структурні зміни в підходах та логістиці роботи служб безпеки банківських установ, що якісно впливають на фінансовий результат діяльності.

1. Служба безпеки банку - як перевіряє, робота служби [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kredit-bank.com.ua/shho-potribno-znati-yakshho-vi-virishili-vzyati/sluzhba-bezpeki-banku- yak-pereviryae-robota.html 2. Безпека банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://investblog. net.ua/banky/bezpeka-banku. 3. Пластун О. Л. Організаційні основи забезпечення банківської безпеки [Електронний ресурс] / О. Л. Пластун, О. М. Деркач // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — 2011. — № 31. — Режим доступу : http://www.nbuv. gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_31/11_31_25.pdf. 4. Кредити та депозити за секторами економіки липень 2013 /Статичний випуск, 27.08.13 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66234 5. Підсумки діяльності банківської системи України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sf-bank.com.ua/ua/oglyad-rinku/106-pidsumki-diyalnosti-bankivskoji-sistemi-ukrajini-za-2012-rik.html